

Vastine Sosiaalilääketieteellisessä aikakauslehdessä julkaistavaan puheenvuorokirjoitukseen

Puheenvuorokirjoituksessa Lapsi unohtui käsitelään tuomioistuimelle annettavaa, lapsenhuoltolain mukaista sosiaalilautakunnan selvitystä varten laadittua opasta, jonka on kirjoittanut THL:n asettama asiantuntijaryhmä (Opas lapsenhuoltolain mukaisen sosiaalilautakunnan selvityksen laatimiseksi: Asiantuntijaryhmän suositus, <https://www.julkari.fi/handle/10024/143747>).

Ryhmän nimeämisen taustalla oli eduskunnan vastaus EV 175/2018 vp hallituksen esitykseen HE 88/2018 vp lapsenhuoltolakia uudistettaessa. Eduskunta edellytti, että ”lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian tuomioistuinkäsittelyä varten laadittavan selvityksen tekemisestä annetaan valtakunnallista ohjeistusta ja koulutusta sekä arvioidaan tarve säätää kelpoisuusvaatimukset selvityksen tekemiselle”.

Taustalla vaikutti myös eduskunnan vastauksessaan edellyttämä velvollisuus huomioida lapsenhuoltolain toimeenpanossa lapsen etu kaikkea päätöksentekoa ja toimintaa ohjaavana tulkintaperiaatteena. Lisäksi vaikuttivat Suomen saamat suositukset ja huomautukset eri kansainvälisiltä ihmisoikeuselimiltä koskien lapsen oikeutta väkivallattomaan elämään ja turvallisuuden varmistamista huoltajuusprosesseissa (1).

Oppaan sisältö on asiantuntijaryhmän jäsenen yhdessä tuottama ja sitä varten kulttiin asiantuntijoita ja kansalaisjärjestöjä. Opas pyrkii tarjoamaan tutkittuun tietoon perustuvia työvälineitä ja konkreettista tukea selvitystyön eri vaiheisiin, perheiden tilanteiden yksilöllisyys huomioiden. Lapsen osallisuuden vahvistamisen lisäksi opas sisältää ohjeistusta myös erimuotoisen väkivallan huomioimiseen osana selvitystyötä.

Puheenvuoron kritiikki kohdistuu erityisesti oppaan lukuun 4.4 *Väkivallan ja muiden haitallisten kokemusten huomioiminen selvityksessä*. Luvussa eritellään väkivallan eri muotoja ja läpileikkaavana ajatuksena on *kaiken väkivallan* haitallisuus lapselle, minkä vuoksi väkivallan huomioiminen selvitystyössä on välttämätöntä.

Kuten kirjoittaja toteaa, vieraannuttaminen nimitetään oppaassa henkisen väkivallan muodoksi. Vieraannuttamisen, kuten muidenkaan väkivallan alamuotojen osalta, ei kuitenkaan eritellä haittavaikutuksia väkivaltatyypeittäin.

Puheenvuorossa kritisoidaan sitä, että oppaassa todetaan vieraannuttamisen käsitteen olevan ”epätarkka ja kiistanalainen” ja kysytään, miksei vastaavaa todeta fyysisestä väkivallasta. Vaikka vieraannuttamiseen liittyvä tieteellinen tutkimus on moninkertaistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana (2), pidetään vieraannuttamisen käsitteeseen ja käyttöön liittyvää epätarkkuutta yhä merkittävänä kentän ongelmana (3-4). Lisäksi aihetta koskeva tutkimus on polarisoitunut. Vertaisarvioituissa tiedelehdissä julkaistaan säännöllisesti sekä artikkeleita, joiden mukaan vieraannuttamista ei tunnusteta ja tunnusteta (5), että artikkeleita, joiden mukaan vieraannuttamisväitteet peittävät alleen lapseen ja toiseen vanhempaan kohdistuvaa väkivaltaa (6,7). Vaikka nämä näkemykset nähdään helposti toisensa poissulkevinä, voivat ne molemmat olla samanaikaisesti osin tai kokonaan totta.

Kirjoituksessa viitataan aiempaan rikosepäilyjen selvittämisen tueksi laadittuun ansiokkaaseen ohjeistukseen (8). Lapseen kohdistuvan rikosepäily ja huoltoriidan selvittämisen prosessit ovat kaksi eri asiaa: käytännössä ja menetelmissä on yhtäläisyyksiä, mutta myös merkittäviä eroavaisuuksia. Opasta ei ole tarkoitettu rikosepäilyjen selvittämiseen, ja väkivaltaepäilyjen herätessä lukijaa ohjataan tekemään ilmoitus viranomaisille. Kirjoittaja viittaa lisäksi, edellä mainitun aiemman ohjeistuksen todennäköisyyslaskelmiin perustuen, perättömien väkivaltaepäilyjen suureen osuuteen. Huomiotta jää, että perättömäksikin osoittautuneiden epäilyjen taustalta löytyy useiden tekijöiden yhdistelmiä ja monenlaisia motiiveja – dikotominen tarkastelutapa (vieraannuttaminen vs. väkivalta) ei ole riittävä. Tutkimus viittaa siihen, että huomattava osa huol-

toriitilanteissa heräävistä perättömistä epäilyistä ei selity puhtaasti pahantahtoisella vieraannuttamispyrkimyksellä (9).

Väitettä lapsen unohtamisesta oppaassa on vaikea tunnistaa. Oppaassa on käsitelty lapsen oikeutta osallistua omassa asiassa ja ammattilaisten velvollisuutta selvittää lapsen näkemykset juridisesta, kehityspsykologisesta ja sosiaalityön näkökulmasta. Kirjoittaja viittaa tutkimuskirjallisuuden tarjoamiin työkaluihin, joita oppaan tulisi esitellä. Viimeaikainen tutkimus kuitenkin korostaa nimenomaisesti sitä, että huoltoriitilanteisiin ei löydy vastaavalla tavalla tutkittuja välineitä kuin vaikkapa väkivaltaepäilyselvityksissä käytettävä NICHD-haastattelurunko on (10). Opas ottaa silti harppauksen eteenpäin: se sisältää ensimmäisenä oppaana Suomessa kirjallisuuteen perustuvia ehdotuksia lapsilähtöisyyttä ja luotettavaa tiedonkeruuta tehostavista haastattelurakenteista ja -kysymyksistä.

Vanhempien elämäntilannetta ja olosuhteita ohjataan selvittämään lapsen näkökulmasta käsin. Lähtökohtaisesti vanhemmilta kerättäviä tietoja pyydetään molemmilta vanhemmilta, ellei se ole selvittävän asian kannalta epäoleellista. Taustatietoja kerättäessä ja käsiteltäessä muistutetaan jälleen siitä, että jokaista asiaa tai väitettä on hyvä lähestyä hypoteesien kautta eli huomioida kaikki kysymysasettelujen mahdolliset selitykset, joista yksi voi liittyvä vieraannuttamiseen ja lapsen manipulaatioon. Vaihtoehtoisten selitysten eli hypoteesien tarkastelu on tuoreimissa vieraannuttamista käsittelevissä tieteellisissä julkaisuissa esitetty yhtenä merkittävimmistä tavoista, joilla sitä on mahdollista viranomaisprosesseissa arvioida (3, 11). Luonnollisesti hypoteesityöskentely edellyttää ammattilaisilta myös riittävää tietämystä vieraannuttamiskäyttäytymisestä, sen ilmenemisestä ja seurauksista, ja tämä huomioidaan THL:n parhaillaan tekemässä ohjaus- ja kehittämistyössä. Hypoteesityöskentely on esimerkki konkreettisesta työvälineestä, joita kirjoittaja perää vieraannuttamispäilyihin.

Valtion tutkimus- ja kehittämislaitoksena THL:n on oppaissaan nojattava kulloinkin saatavilla olevaan parhaaseen mahdolliseen tutkimustietoon ja välineisiin. Olemme kirjoittajan kanssa samaa mieltä siitä, että huoltoriitilanteisiin tarvitaan nykyistä laajempi, tietoperustainen työkalupakki. Riskiarvioinnin kehittämiseen liittyen ansiokasta työtä on tehty esimerkiksi Ensi- ja

turvakotien liiton Turvassa-hankkeessa. Olemme silti vielä kaukana siitä, että vaikeiden eroritojen keskellä elävät lapset hyötyisivät sellaisista näyttöön perustuvista menetelmistä ja toimintatavoista, joita kirjoittaja nostaa esiin rikosepäilyselvityksistä ja niitä varten kirjoitetuista oppaasta (8). Yhteisten ponnistelujen lapsen oikeuksien toteutumiseksi vaikeissa huoltoriitilanteissa täytyy jatkaa.

JAANA TERVO Erityisasiantuntija YTM, OTK THL	TAINA LAAJASALO Johtava asiantuntija PsT, oikeuspsykologian dosentti THL
---	---

LÄHTEET

- (1) GREVIO:n maaraportti. 2019. <https://rm.coe.int/grevio-report-on-finland/168097129d>, s. 140
- (2) Harman JJ, Warshak RA, Lorandos D, Florian MJ. Developmental psychology and the scientific status of parental alienation. *Developmental Psychology*, 2022; 58(10): 1887–1911.
- (3) Johnston JR, Sullivan MJ. Parental alienation: In search of common ground for a more differentiated theory. *Family Court Review*. 2020;58(2):270–92.
- (4) Fidler BJ, Bala N. Concepts, Controversies And Conundrums Of “Alienation:” Lessons Learned In A Decade And Reflections On Challenges Ahead. *Family Court Review*. 2020; 58: 576–603.
- (5) Bernet W. Parental alienation and misinformation proliferation. *Family Court Review*. 2020;58(2):293–307.
- (6) Meier J. U.S. child custody outcomes in cases involving parental alienation and abuse allegations: what do the data show? *Journal of Social Welfare and Family Law*. 2020; 42: 1–14.
- (7) Silberg J, Dallam S. Abusers gaining custody in family courts: A case series of overturned decisions. *Journal of Child Custody: Research, Issues, and Practices*. 2019; 16(2): 140–169.
- (8) Taskinen, S. (toim.). Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen – Asiantuntijaryhmän suositukset sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstölle. Oppaita 55; 2003
- (9) Saini M, Laajasalo T, Platt S. Gatekeeping by Allegations: An Examination of Verified, Unfounded, and Fabricated Allegations of Child Maltreatment Within the Context of Resist and Refusal Dynamics. *Family Court Review*. 2020; 58(2):417–431
- (10) Turoy smith KM, Powell MB. Interviewing of children for family law matters: A Review. *Australian Psychologist*. 2017;52(3):165–73.
- (11) Deutsch R, Drozd L, Ajoku C. Trauma-informed interventions in parent-child contact cases. *Family Court Review*. 2020; 58: 470–487.